

PRZEMYSŁAW SOŁGA

UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY W KRAKOWIE

PRZEMYSLAW.SOLGA @GMAIL.COM

ORCID: 0000-0002-0670-8857

Przywrócić pamięci. 150. rocznica urodzin księcia kardynała Adama Stefana Sapiehy (1867–1951), red. M. Marynowski, J. Urban, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu, Przemyśl 2017, ss. 146

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2019.026>

W 2017 roku obchodzono 150. rocznicę urodzin kard. Adama Stefana Sapiehy. Z tej okazji Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu zorganizowało wystawę zatytułowaną: „Przywrócić Pamięci. 150. rocznica urodzin księcia kardynała Adama Stefana Sapiehy, 1867–1951”. Poza wystawą zorganizowano także inne okolicznościowe wydarzenia, z których najważniejszym była konferencja naukowa. Recenzowana książka jest publikacją pokonferencyjną, wydaną w ramach projektu finansowanego przez Fundację Lanckorońskich. Tytuł publikacji nie jest dla mnie zrozumiały, ponieważ sugeruje poniekąd, że kard. Sapieha to postać zapomniana, co jest wielkim nieporozumieniem. Faktem jest jednak to, że nie pamięta się o wielu jego zasługach na rzecz ojczyzny, zwłaszcza po 1939 roku.

Żaneta Niedbała opisała środowisko rodzinne Adama Sapiehy oraz jego wpływ na dalszą postawę życiową przyszłego kardynała, przytaczając głównie jego dzieciństwo, młodość, a także po części historię rodziny Sapiehów i Zamku w Krasiczynie. Artykuł jest w dużym stopniu

powtórzeniem tekstu, który Autorka zamieściła w podobnej publikacji rok wcześniej¹; w zasadzie niewiele się od niego różni tak pod względem konstrukcji, jak i zawartych informacji. Możliwe, że Ż. Niedbała w niniejszym tekście w dużym (bardzo dużym) stopniu zastosowała autoplgiat, bowiem obydwa teksty noszą różne tytuły. Na kwestionuję tego, że artykuł dotyczący środowiska rodzinnego kard. Sapiehy w tego typu publikacji był potrzebny, jednak skoro Autorka zdecydowała się na opisany powyżej krok, to powinna była moim zdaniem w odnośniku wyjaśnić, że jest on nieco zmienioną formą publikacji zamieszczonej w innej pracy zbiorowej.

Kazimierz Karolczak, znany badacz dziejów polskiej arystokracji i mieszczaństwa, podjął temat związków rodu Sapiehów ze Lwowem. Tematyka historii Lwowa jest Autorowi bardzo bliska, gdyż zajmuje się nią naukowo niemal od początku swojej pracy naukowej. Swoje wywody rozpoczyna chronologicznie od Leona Sapiehy (1803–1878), a kończy na II wojnie światowej, która też zamknęła ponad stuletnią obecność Sapiehów w omawianym mieście. Artykuł ma charakter raczej sprawozdawczy i informuje ogólnie o tym, na czym polegał związek (czasem w związku z czysto incydentalnymi wydarzeniami) z galicyjskim miastem poszczególnych członków rodu Sapiehów. W tekście zamieszczono wiele ciekawostek, np. informację o tym, że babka przyszłego arcybiskupa, Anna z Zamoyskich, miała być żoną Tadeusza Kościuszki (s. 43), małżeństwo jednak nie doszło do skutku. Szkoda, że Autor nie zdecydował się przybliżyć, jaki konkretnie wpływ na postawy opisywanych postaci wywierał pobyt we Lwowie i panujące stosunki tam społeczno-polityczne – zwłaszcza w przypadku Adama Stefana Sapiehy. O związkach tego ostatniego ze Lwowem, tj. uczęszczaniu do gimnazjum, odbyciu studiów i formacji kapłańskiej Autor wspomina w zaledwie trzech zdaniach (s. 50). Tymczasem Lwów zapewne kreował postawy przyszłego kardynała; także jego pierwszy pobyt w tym mieście. Po części odnosi się do tego

¹ Ż. Niedbała, *Środowisko rodzinne a postawa życiowa kardynała Adama Stefana Sapiehy*, w: *Kardynał Adam Stefan Sapieha. Książę Niezłomny. Materiały z sesji zorganizowanej przez Uniwersytet Jagielloński, Polską Akademię Umiejętności i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w dniu 25 marca 2012 w 100-lecie konsekracji i ingresu Adama Stefana Sapiehy*, red. ks. J. Urban, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2014, s. 9–20.

biografista kard. Sapiehy Jacek Czajowski w pracy, z której K. Karolczak nie korzystał: „ten pierwszy, dłuższy i w pewnym sensie samodzielny pobyt we Lwowie mógł oddziaływać na Adama Stefana Sapiehę w innym jeszcze kierunku. Lwów był miastem polskim, zyskał sobie wręcz chlubną opinię miasta *Semper Poloniae Fidelis*. [...] Ale Lwów był równocześnie miastem *ruskim*, przez żywość, który bytował poza nim i wokół niego, z ukraińską ludnością, prawosławiem, kulturą, obyczajami. Były te wpływy rusko-ukraińskie słabsze od polskich, ale przecież istniały, były obecne i widoczne. [...] Może to właśnie – życie obok «innych» i współżycie z nimi – uczyło późniejszego biskupa tolerancji”². Podstawa źródłowa tekstu jest marna; do materiałów o charakterze źródłowym K. Karolczak odwołuje się tylko w dwóch przypisach.

Książd Jacek Urban, dyrektor Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie przybliżył sylwetkę ks. prof. Jerzego Wolnego oraz jego wpływ na powstanie Księgi Sapieżyńskiej, dwutomowego dzieła wydanego pod jego redakcją, opisującego życie i działalność ks. kardynała Adama Stefana Sapiehy. Autor ukazał imponującą ilość materiałów archiwalnych, z których korzystał ks. Wolny – ogólnie pochodziły one z ponad 13 archiwów (s. 57). Ks. Wolny brał udział również w prelekcjach dotyczących kard. Sapiehy i przymierzał się do wydania trzeciego tomu „Księgi Sapieżyńskiej”, na co jednak nie starczyło mu życia. Dzieło podobne do „Księgi Sapieżyńskiej” prawdopodobnie już nigdy nie powstanie, choć zapewne będą się mnożyć różnego rodzaju publikacje dotyczące życia i działalności kard. Sapiehy, czego dowodem jest recenzowana książka. Kwestię kulisów powstania obydwu tomów „Księgi Sapieżyńskiej” i perspektyw kontynuacji tego projektu przez ks. Wolnego podjął się także Roman M. Zawadzki w podobnej, cytowanej już pracy zbiorowej³.

Niezwykle interesujący jest kolejny artykuł, autorstwa Mariana Piotra Romaniuka, dotyczący relacji Prymasa Polski kard. Stefana Wyszyńskiego z ks. Adamem Stefanem Sapiehą. Autor słusznie konstatuje,

² J. Czajowski, *Kardynał Adam Stefan Sapieha*, Wrocław 1997, s. 11.

³ R.M. Zawadzki, *Księga Sapieżyńska – dzieło niedokończone*, w: *Kardynał Adam Stefan Sapieha. Książę Niezłomny. Materiały z sesji zorganizowanej przez Uniwersytet Jagielloński, Polską Akademię Umiejętności i Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w dniu 25 marca 2012 w 100-lecie konsekracji i ingresu Adama Stefana Sapiehy*, red. ks. J. Urban, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2014s. 153–160.

że obydwie postaci, obok Karola Wojtyły zajmują czołowe pozycje jeśli chodzi o poczet tych najważniejszych w historii polskiego Kościoła w XX wieku. Najpierw skupił się on na latach 1924–1939, w których obaj duchowni spotykali się sporadycznie. Następny podrozdział nosi tytuł „Książę Kardynał Adam Stefan Sapieha wobec wyboru nowego Prymasa Polski”. Z tekstu nie dowiemy się jednak, jaki był stosunek kard. Sapiehy do nowego Prymasa. Autor podał jedynie informację, że Sapieha ów wybór zaaprobował (s. 66). Następnie M. Romaniuk przedstawił stosunek Sapiehy do porozumienia z rządem z 3 kwietnia 1950 roku, któremu początkowo się sprzeciwiał, choć z czasem je zaaprobował i bronił postawy Prymasa Wyszyńskiego. Ostatni podrozdział dotyczy pogrzebu kard. Sapiehy, na którym kard. Wyszyński wygłosił płomienne kazanie, oraz apologetycznych wystąpień Polskiego Prymasa już po śmierci metropolity, w których bronił jego postawę, zwłaszcza z czasów II wojny światowej przed falą krytyki, będącej pokłosiem komunistycznej propagandy. W teście jest bardzo mało przypisów. Szkoda też, że Autor nie wykorzystał materiałów zgromadzonych w Archiwum Prymasa Polski.

W ostatnim naukowym artykule Marcin Marynowski podniósł kwestię ingerencji cenzury w powstanie II tomu Księgi Sapieżyńskiej. Jak stwierdza Autor, „niektóre działania cenzora sprawiły, że zmienił się sens wypowiedzi. Inne powodują wrażenie, że to władze komunistyczne zabiegały o dobre relacje ze stroną kościelną, która nie miała takiej dobrej woli (s. 81). Tekst jest dobrą ilustracją działalności cenzorskiej i propagandowej reżimu komunistycznego w Polsce, który dążył do zdeprecjonowania znaczenia dla naszego kraju wielkich postaci Kościoła, takich jak kard. Adam Stefan Sapieha.

Następnie zawarto w książce kilka krótkich tekstów dotycząca świadectw i wspomnień o kard. Sapieze, autorstwa Józefa Jończyka, bpa Tadeusza Pieronka, Pawła B. Gruszczyńskiego, Józefa T. Baliszewskiego, abpa Marka Jędraszewskiego oraz abpa Józefa Michalika. Całość zamyka kronika fotograficzna z uroczystych obchodów 150. rocznicy urodzin kard. Sapiehy, jakie odbyły się w dniach 13–17 V 2017 roku w Muzeum Narodowym Ziemi Przemyskiej.

Opiniowana praca zbiorowa nie ukazuje żadnych wyjątkowo odkrywczych i ważkich informacji z życia kard. Sapiehy, lecz na pewno zapisze się w historiografii jako jedna z istotniejszych pozycji poświęconych

tej tematyce. Na pewno będziemy jeszcze świadkami wielu konferencji poświęconych tej wielkiej postaci Kościoła, a pojawiające się po nich publikacje z pewnością będą rzucać nowe światło na historię jej życia i działalności, trwających w czasie czterech różnych okresów historycznych.